языковая модель мира: материалы к словарю. – М.: Языки славянской культуры, 2002. – 224 с. *Blanco C. M.* Das bildliche Potenzial der deutschen Körperteil-bezeichnungen: eine historische Darstellung seit indogermanischer Zeit // Muttersprache. – 1999. – Jg.9. – № 3. – S. 246 – 260. *Blank A.* Einführung in die leksikalische Semantik für Romanisten. –Tübingen: Niemeyer, 2001. – 154 S. *Brown C. H.* Lexical typology from an anthropological point of view // Language typology and language universals / Sprachtypologie und sprachliche Universalien. – Walter de Gruyter. – Berlin, New-York, 2001. – V. 1. – P. 1178–1190. *Buck C. D.* A dictionary of selected synonyms in the principal Indo-European languages, The University of Chicago Press. – Chicago, London, 1965. – 1905 p. *Chaffin R.* The concept of a semantic relation // Frames, fields and contrasts: new essays in semantic and lexical organization. –Hillsdale, New Jersey, Hove, London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 1992. – 464. *Leisi E.* Der Wortinhalt. Seine Struktur im Deutschen und Englischen. –Heidelberg, 1961. – 135 S. *Murphy. M. Lynne* Semantic relations and the lexicon: antonymy, synonymy and other paradigms. – Cambridge University Press. – Cambridge, 2003. – 293.

Морошкіна Г.Ф.
(*Запорізький нац. ун-т*)

КОНЦЕПТ «PATRIMOINE CULTUREL» У ФРАНЦУЗЬКОМУ МЕНТАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ

« La culture ne s'hérite pas, elle se conquiert»
André Malraux

Антропоцентрична парадигма XXI століття, яка прийшла на зміну порівняльно-історичному мовознавству та системно-структурному методу, сприяла виникненню і розвитку таких наукових напрямків, як лінгвокультурологія та когнітивна лінгвістика. Людина в її пізнавальній діяльності як носій мови та носій певної національної ментальності, потрапляє у фокус уваги вчених багатьох гуманітарних наук.

Мова завжди і доречно вважалась вченими головним засобом комунікації, кодом, який використовується людиною для відображення реального світу і таким чином уможливлює співіснування і співпрацю індивідуумів, які вживають одну й ту ж систему лінгвістичних знаків.

В. Гумбольдт казав, що мова – це об'єднана духовна енергія народу, яка дивним чином відбивається у певних звуках та має певний вигляд. Вся людина не вміщується в межі своєї мови: вона є чимось більшим за те, що вона висловлює. Різні мови – це зовсім не різні позначення одного й того ж предмета, але його різне бачення. (Гумбольдт 1981, с.349)

Отже, в національній мові існує дещо більш значуще, ніж номінативне значення, певне специфічне додаткове наповнення, яке є зрозумілим лише в окремій етнічній групі людей, об'єднаних єдиною культурою.

Зрозуміти специфіку етнічної ментальності можливо завдяки досягненням сучасної лінгвістичної науки, зокрема когнітивної лінгвістики, яка зробила об'єктом свого дослідження «концепт», відокремивши його від терміну «поняття». Хоча обидва терміни виглядають синонімічними, вони здаються різномовними еквівалентами, між ними існує значна різниця. Якщо «поняття» позначає сукупність суттєвих характеристик якогось предмета, які відрізняють його від інших подібних предметів, то «концепт» – це згусток «культури у свідомості людини» (Степанов 1997, с.40). Включення у склад концепту образної складової (Воркачев 2001, с.54) вигідно відрізняє його від поняття, яке позбавлене наочності. Саме конотації, які входять до складу концепту допомагають розкрити етнокультурну специфіку.

Утілюючи концепт у слові, образна складова в ході становлення концепту може «сублімуватись» до символу (Колесов В.В. 2002, с.107).

Сукупність концептів формує концептосферу певної мови, яка відбиває національну картину світу.

Концепти як ментальні утворення, зберігаючи у пам'яті типізовані фрагменти досвіду, закріплюють найбільш важливі характеристики дійсності. Етноспецифічні концепти, закріплені в культурі та мові певної нації, відображають характер народу. «Чим багатше культура нації, її фольклор, література, наука, образотворче мистецтво, історичний досвід, релігія, тим багатше концептосфера народу».*(* Лихачев 1993,с. 5).

Порівнюючи концепти різних національних культур, ми помічаємо, що у деяких випадках ми стикаємось з асиметричною представленістю одиниць у культурах, які зіставляються. Така асиметричність не є однорідною. Вона коливається від повної відсутності якогось концепту в одній етнічній культурі до універсальності концептів, які не мають культурної специфіки. (Карасик 2005, с.8-9).

Хоча концепт « patrimoine culturel »/«культурна спадщина» не може вважатися лакунарним ні для однієї етнокультури, висуваємо гіпотезу щодо особливого місця цього концепту у французькому ментальному просторі. Показниками значущості концепту у певному лінгвокультурному соціумі є по-перше, так звана «номінативна густість» (Карасик 2002, с.25), тобто багаторівнева та багаторазова його реалізація, по-друге, його відчуттєвість («переживаемость», Степанов 1997, с.41), тобто здатність, попадаючи у фокус свідомості, інтенсифікувати духовне життя людини і по-третє, стереотипізація моделей світоспрйняття і поведінкових реакцій (Добровольский 1997, с.37,42). Попередній аналіз лінгвістичних матеріалів дозволяє нам стверджувати, що саме цей концепт (« patrimoine culturel »), відповідаючи всім зазначеним критеріям, і є одним з головних етноспецифічних концептів французького народу.

Франція у процесі свого національного розвитку привласнила собі «універсальні ідеї», які виникли на римській землі, у тому числі і «саму ідею Рима», звідси й зазіхання Франції на культурне домінування у Європі і особистий статус поняття «культури» у французькій ментальності, яка поєднує образ нації з ідеєю культури (для французького мислення характерне «повне співпадіння ідеї нації і ідеї культури» (Энциклопедия «Западное литературоведение XX века» М.,2004.)

Поняття «ментальність» є дуже тонким утворенням, пов'язаним з духовним життям людини, і тому його визначення видається дуже складною проблемою. Дослідження В. Дильтея (Дильтей 1996) та його так звана «пояснювальна психологія» наводять на думку, що розкриття смислового, духовного життя особистості, ціннісних орієнтацій людини, досягається скоріше шляхом розуміння, ніж пояснення. Аналіз відмінностей між творами мистецтва та об'єктами природознавчих наук дозволило Х.-Г. Гадамеру (Гадамер 2000) дійти висновку про нетотожність розуміння для гуманітарних та природознавчих знань, тому що останні використовують логічні, раціональні операції, які підлягають вимірам та квантифікації, тоді як перші вимагають уяви, інтуїції, психологічного проникнення і навіть фантазії.

Реконструкція духовного світу людей є в деякій мірі мистецтвом. Ментальність – це складне явище та проста фіксація фактів свідомості і поведінки з їх раціональним тлумаченням не завжди спроможна знайти правильні відповіді. Отже, надійним помічником дослідника можуть стати не стільки точні наукові методи, скільки філософські та психологічні підходи.

Дослідження психіки людини і людської спільноти, проведене З.Фрейдом ще на початку XX століття, схилило людину до усвідомлення, що для повноцінного існування етносу необхідно знати свої позитивні якості і вади, свої цінності й переваги. Відкриття *несвідомого* загострило ідею індивідуальності особистості і

народу. К.Юнг, який розвив вчення свого вчителя З.Фрейда, стверджував, що існує так зване «колективне несвідоме», яке ніколи не входило до складу свідомості особистості. Так само як суспільство існує поза індивідуальним, колективне психічне, тобто «колективне несвідоме», існує поза нашим особистим психічним (Юнг 1994, с.202). Зміст об'ємного «колективного несвідомого» лише в незначній мірі залежить від особистості, він скоріше схожий на повітря, яким ми дихаємо. Цей простір складається з форм, «первісних образів», які людина успадковує від свого родового минулого. У цих змістах, - пише К.Юнг,- є одна дивовижна здатність – їх міфологічний характер. Вони начебто належать будові душі, притаманні ні якійсь окремій особистості, а людству взагалі.(Юнг 1994, с.22).

Отже, психоаналітичні дослідження підводять нас до думки про існування колективних змістовних ментальних утворень, які фіксують своєрідність певної культури. До таких культурних концептів ми й відносимо складне утворення « patrimoine culturel », з'ясування якого дозволить у подальшому зосередити увагу на поглибленому вивченні різних проявів культури у мові.

Як було зазначено вище, концепт «patrimoine culturel » не є лакунарним ні для однієї, принаймні, з європейських мов, але ж у французькому ментальному просторі він займає особливу позицію, що пояснюється специфікою розвитку французької нації та її культури.

Звернемося до етимологічного аналізу поняття « patrimoine», яке з'явилось у XII столітті. У латинській мові лексема *patrimonium* означала *héritage du père /батьківська спадщина.* У французькому словнику *Petit Robert* зафіксовані наступні значення слова «patrimoine »: 1.сукупність благ, успадкованих від батька або від сім'ї, синоніми: *fortune, héritage, propriété*; 2.сукупність матеріального та нематеріального майна та борговий обов'язок людини (фізичний , моральний) або групи людей, який повинен бути сплачений у певний термін; 3. власність, яка передається предками: археологічна спадщина, архітектурна спадщина, історична спадщина, синонім: *apanage;* 4.генетична спадщина: сукупність генетичних характеристик.

Найближчим синонімом слова «*patrimoine* » є «*héritage*»(lat.hereditez «héritage », 1050). Ці дві одиниці взаємозамінні, невипадково обидві використовуються у статтях словника для взаємного пояснення. «*Héritage*» у *Petit Robert* визначається: 1.майно, яке передається згідно з правом успадкування після смерті його власника, синоніми: succession, hérédité, hoirie, legs, testament, 2. нерухоме майно, яке підлягає чи ні успадкуванню, синоніми: *domaine, propriété; 3*.те,що підлягає успадкуванню: віра, звичаї, цивілізація, культура; 4. генетична спадщина.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови знаходимо всі відповідні значення лексеми «спадщина»:1. Майно і т..ін., що переходить після смерті його власника до іншої особи.//*рідко*. Окрема річ із такого майна. //*розм*. Те,що залишилось від попередника. 2. Явища культури, науки, побуту і т. ін.., що залишилось від попередніх часів, від попередніх діячів.// Наслідки, перев. негативні чийогось панування, чиєїсь діяльності, якогось процесу. 3. Те саме, що *спадковість:діставати у спадщину* що: а) успадковувати майно, річ, або явища культури, науки, побуту тощо; б) успадковувати якусь хворобу, певні риси вдачі. (Великий тлумачний словник, 2001 – с. 1165). Таким чином, вищезазначені лексеми співпадають у словникових статтях в усіх позиціях та можуть вважатися рівноправними стосовно змістовного наповнення, яке віддзеркалює сприйняття концепту «patrimoine »/ «спадщина», проте, етимологічний аналіз французьких термінів не дозволяє говорити про повну синонімічність. Їх відмінність базується на принциповому нюансі: перший («patrimoine ») описує наслідування майна в приватній сфері, другий («*héritage*») – в суспільній.

У словнику іншомовних слів, що ввійшли до лексичного складу української літературної мови, знаходимо терміни «патримоній», «патримоніум» (лат. *Patrimonium* – спадщина, маєтність) – у Стародавньому Римі спадкове, родове майно, пізніше особисте майно імператорів. (Словник, 1974:507). Єдина основа «pater», яка об'єднує іншомовні слова «патримоній», «патримоніум» з французьким «patrimoine», зближує ці поняття і забарвлює їх єдиним колоритом батьківської опіки, заступництва, кровної спорідненості, що не можна спостерігати у терміні «спадщина». Доречно відмітити, що корінь «pater» лежить також в основі лексеми «*patrie»/ «батьківщина»* ,що наводить на думку про можливість розширення поняття «patrimoine »/ «спадщина» до «колективного вітчизняного спадку», який є спільним багатством соціуму. Ця трансформація дійсно відбувається у свідомості сучасного французького суспільства, яке піклується про збереження етнічної самобутності.

Приєднання до концепту «patrimoine »другого компоненту «culturel», з одного боку, спрощує змістовний об'єм цього поняття, з другого, наповнюється дещо іншим значенням та вимагає більш фундаментального підходу до його аналізу. Звернемось до культурологічного аналізу генезису даної реалії у історії культури .

У XVIII столітті з'являються перші посилання на поняття *«patrimoine »* у історії культури Франції. Абат Грегуар , юрист та політичний революційний діяч сформулював ідею колективного володіння національним майном, яке є власністю не окремої людини, а всього суспільства. Перші інституції, покликані захистити національну французьку спадщину, з'явились у 1830 році. Це була Генеральна інспекція історичних пам'ятників, яка зробила інвентар національної архітектурної спадщини. У цю ж епоху під захист держави потрапляють бібліотеки. Філософ Анрі Бергсон у 1921 році сприяє розширенню поняття « patrimoine culturel »від національного до світового.

Спочатку вислів « patrimoine culturel » означав лише *матеріальну спадщину* (історичні місця, пам'ятники, твори мистецтва…). У 1997 році ЮНЕСКО включило до цього поняття також нематеріальне майно людства. Сьогодні значення « patrimoine culturel » у Франції розширилось настільки, що включає не тільки витвори мистецтв, але й фауну, флору, міські та загородні пейзажі, говори, стародавні пам'ятки писемності. Особливе місце займає так звана *маленька спадщина/le petit patrimoine* (млини, фонтани, іригаційні канали, мости…), яка є дуже важливою для розуміння минулого і підкреслює поглиблення ціннісного аспекту історичної колективної спадщини.(Wikipédia, l'encyclopédie libre).

Французький етнограф Марьянік Жаде, яка присвятила своє дослідження вивченню перспектив еволюції концепту *«patrimoine »*, підкреслює такі його основні характеристики: соціальний характер, динамічний розвиток, зв'язок з поняттями втрати, пам'яті, живого та життєздатного, передачі, привласнення.(M.Jadé,2006 :76, 119, 125). Згідно з ЮНЕСКО «нематеріальна культурна спадщина» формує головне джерело ідентичності, зануреної в історію, цінності якої, зокрема різні культурні маніфестації , складають фундамент життя спільноти.

Таким чином, проведене дослідження дозволило підтвердити висунуту гіпотезу щодо особливого місця концепту « patrimoine culturel »у французькому ментальному просторі. Трансформація поняття «батьківська спадщина» в напрямку набуття їм соціального характеру, генезис даної реалії у історії культури, включення до складу концепту нематеріальної культурної спадщини, зусилля французької нації щодо збереження національної само визначеності засвідчують, що концепт « patrimoine culturel » міцно увійшов у концептосферу французького народу. У майбутньому планується проведення досліджень, націлених на вивчення мовної реалізації культурної спадщини Франції у різних жанрах та стилях.

Література

Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с. *Воркачев* С.Г. Концепт счастья: понятийный и образный компоненты // ИАН СЛЯ. Т.60, № 6, 2001:54-57. *Гумбольдт* В. Избранные труды по языкознанию. – М.:Прогресс, 1981 – 394с. – с.349. *Гадамер* Г.-Г. Істина і метод. – К.: Юніверс, 2000 – 458 с. *Дильтей* В. Описательная психология. - СПб.: "Алетейя", 1996. 160 с. *Добровольский* Д.О. Національно-культурная специфіка во фразеологии // ВЯ, 1997. №6. С. 37-48. *Колесов* В.В. Философия русского слова. СПб., 2002:107. *Карасик* В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград, 2002:25. *Карасик В.И., Прохвачева О.Г., Зубкова Я.В., Грабарова* Є.В. Иная ментальность.- М.:Гнозис.-2005.-349 с. *Лихачев* Д.С. Концептосфера русского языка - СПб. : РАН - СЛЯ, 1993, № 1, с. 3-9. Словник іншомовних слів. Київ: УРЕ, 1974. – 775 с. *Степанов* Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. М., 1997:41. Энциклопедия «Западное литературоведение XX века» М.,2004. *Юнг* К. Проблемы души нашого времени. М.: Прогресс; Универс, 1994. -336 с. Petit Robert. Paris : S.N.L., 1976. - 1969 p. *Jadé* M. Patrimoine immatériel : perspectives d'interprétation du concept de patrimoine. Paris : L'Harmattan, 2006.

РАЕВСКАЯ И.В.
(Киевский нац. ун-т им. Т. Шевченко)

ДИНАМИКА РАЗВИТИЯ ЯЗЫКОВОЙ СИТУАЦИИ В ИТАЛИИ НА РУБЕЖЕ XX-XXI ВЕКОВ

Вступление. Изучение языковой ситуации в Италии и динамики ее изменений на протяжении последнего двадцатилетия весьма актуально для современного итальянского и европейского языкознания в целом, поскольку позволяет судить об основных тенденциях развития языка за достаточно большой промежуток времени (около четверти века).

Для изучения данной проблемы Национальным институтом статистики Италии (ISTAT) регулярно проводятся опросы населения [Lingua italiana]. Особенности языковой ситуации в Италии затрагиваются в работах Б. Мильорини [Marcato 2002], М. Дардано [Dardano 1985], К. Маркато [Marcato 2002], Дж. Моретти [Moretti 1983], Дж. Патота [Patota 2002.], Дж.-Б. Пеллегрини [Pellegrini 1977] и других, которые рассматривают вопросы функционирования литературного языка и диалектов в различных регионах Италии, описывают взаимоотношение общенационального итальянского языка и его региональных разновидностей.

Связь роботы с важными научными программами или заданиями. В отечественном языкознании до настоящего времени не имеется специальных работ, посвященных этой важной для европейского языкознания проблеме, что и обусловило цель данного исследования.

Данная работа проводится в рамках изучения современной языковой ситуации в Европе. Опыт исследования языковой ситуации в Италии может иметь теоретическое значение для изучения языковой ситуации в Украине и найти свое практическое применение при реализации языковой политики в нашей стране, где взаимоотношение различных языков отличается сложностью и многоплановостью.

Цель данного исследования обусловила постановку конкретных задач:

- дать описание понятий «литературный язык», «региональная разновидность языка», «диалект» в современном итальянском языкознании;
- рассмотреть функционирование этих языковых категорий в различных регионах Италии в различных социальных (возрастных, профессиональных) группах населения.